

מדריך למורה

צהר ליהושע

חוברת עבודה לכיתות ג' בבית הספר הממ"ד

* המדריך מנוסח בלשון זכר מטעמי נוחות, אך מיועד לנשים וגברים כאחד.

מבוא והדרכה

חוברת הלימוד לספר יהושע מיועדת לתלמידי כיתות ג' בחמ"ד. חשוב לזכור כי התלמידים לא סיימו ללמוד את חמשת החומשים ובהם סיפור בני ישראל במדבר, אשר ספר יהושע ודמותו של יהושע צומחים מתוכם, ויש לתת על כך את הדעת. החוברת נכתבה כדי לסייע בידי התלמיד לחזור על החומר הנלמד בכיתה בצורה מסודרת ובהנאה. היא לא באה כתחליף למורה, אלא היא כלי בידו לצורך חזרה והרחבה על הנושאים שנלמדו בשיעור. בבואנו ללמד את ספר יהושע חשוב שהמורה יעבור על יחידת הפסוקים שהוא מלמד בשיעור. לשם כך הבאנו בתחילת כל פרק את מבנה הפרק והנושאים הכלולים בו. מבנה זה נועד לסייע בידך, המורה, לבחור את יחידות ההוראה שתמצא ללמד.

לאורך לימוד הספר ניעזר במפה, הנמצאת בעמוד 5, ובה מופיעים שמות כל המקומות המוזכרים בספר יהושע. אם יש מפה גדולה, מומלץ לתלות אותה בכיתה ולזהות בה כל מקום חדש שנלמד בפסוקים.

במהלך לימוד הפרק מומלץ למורה להסביר לתלמידים מילים קשות, אף לכתוב אותן על הלוח ולפרשן, כדי להעשיר את שפתם במילים וביטויים מעולם התנ"ך. אחת לכמה זמן מומלץ לבחון את התלמידים על אוצר המילים החדשות. כדי לסייע לך, המורה, לזהות את המילים הקשות ופירושן, וכדי לסייע לתלמידים במהלך החזרה על הנלמד, הבאנו בתחילת כל פרק מילון – פירוש מילים קשות, המסייע להבנת הטקסט המקראי.

בחוברת שאלות בתחומי מיומנויות מגוונים, כגון: בקיאות והתמצאות כללית בקו העלילתי, הגדרת נושאים, הבנת תוכן, ניתוח, מחשבה, אפיון דמויות והכרת פועלן ועוד.

בחוברת משולבות שאלות ברמות ידע שונות. השאלות המסומנות בפעמון הן שאלות רשות והרחבה ומיועדות לתלמידים מתקדמים.

בחוברת הפעלות ומשימות, כגון תפוזרות, מבוכים, תשבצים, חידות, בנייה בשיטת פיסול קרטון ועוד, כדי לאפשר לתלמידים לחזור על החומר בדרך חווייתית.

לך, המורה, מומלץ לתת לתלמידים כשיעורי בית שאלות כחזרה על החומר שנלמד בכיתה. אם בחרת לא ללמד נושא מסוים או פירוש מסוים, אין צורך לתת לתלמידים לענות על השאלות הקשורות לנושא או לפירוש זה. כדי לא להכביד על התלמידים נוסחו השאלות לרוב בקצרה.

במהלך הלימוד יפגשו התלמידים שלוש דמויות – סבא ושני נכדיו – הלומדים גם הם בסקרנות, בשמחה ובהומור את ספר יהושע. דמויות אלו מסייעות להבנת נושאים או רעיונות מורכבים, להקניית ערכים ולהארת נקודות פרשניות נוספות.

בסוף כל נושא יש במסגרת פינת על קצה הלשון – מילים וביטויים מעשירים, שמטרתם להעשיר את שפתו של התלמיד. במסגרת זו מתבצעת הקניה שיטתית של מבנה השפה דרך משפחות מילים. מומלץ למורה לעבור עם התלמידים על הביטויים, להפנות את תשומת לבם לשורש המשותף, ולהדגים אתם בכיתה שימוש מושכל במילים ובביטויים שנלמדו.

בסיום חלק מהפרקים יש משימת סדרו את המשפטים הבאים על-פי הסדר הנכון.
מטרת משימה זו לגרום לתלמיד לבדוק ולבסס את הבנת הרצף העלילתי, לחזור בקצרה על התכנים השונים שנלמדו
בפרק, ולסדר בקצרה את הנושאים שנלמדו ביחידה.

במדריך למורה ובחוברת העבודה הובאו פירושים ומדרשים, אשר מסייעים להבין ולבאר את האירועים הנלמדים
ביחידות השונות; וכן פירושים ומדרשים, שמהם ניתן ללמוד ערכים חשובים.

אשמח לשמוע הארות והערות על מבנה החוברת ותוכנה, וכן הצעות לשיפור ושינוי.

בתודה

שי אלבוים

מחולה

ד"נ עמק בית שאן 1093000

טלפון 053-3310052

shayelboim@gmail.com

מבנה ספר יהושע

הנושאים	הפרקים	התוכן
מעבר הירדן וכניסת ישראל לארץ.	א	ההכנות לקראת מעבר הירדן.
	ב	שליחת המרגלים ליריחו.
	ג	המשך ההכנות לקראת מעבר הירדן.
	ד	נס מעבר הירדן והקמת שתיים-עשרה אבני זיכרון בירדן ובגלגל.
	ה	ברית המילה בגלגל והפסח בערבות יריחו.
כיבוש הארץ.	ו	נפילת חומות יריחו וכיבושה.
	ז	מעילת עכן בחרם ביריחו והפסד ישראל במלחמת העי הראשונה.
	ח	כיבוש העי ומעמד כריתת הברית בהר עיבל.
	ט	הברית עם הגבעונים.
	י	המלחמה בחמשת מלכי הדרום.
	יא	המלחמה בארבעת מלכי הצפון.
	יב	רשימת המלכים שהכו משה ויהושע.
	יג	חלוקת הארץ הנשארת לתשעה וחצי השבטים. נחלות ראובן, גד וחצי המנשה.
חלוקת הארץ לשבטים.	יד	כלב בן יפונה משבט יהודה מקבל את חברון.
	טו	נחלת שבט יהודה.
	טז	נחלת בני יוסף - אפרים ומנשה.
	יז	
	יח	נחלת שבט בנימין.
	יט	נחלות שבטי שמעון, זבולון, יששכר, אשר, נפתלי ודן.
	כ	שש ערי המקלט.
הבדלת ערי המקלט וערי הלוויים.	כא	ארבעים ושתיים ערים ללוויים.
	כב	חזרת חלוצי ראובן, גד וחצי המנשה לנחלתם ובניית המזבח בעבר הירדן המזרחי.
בניית המזבח בעבר הירדן המזרחי, כריתת הברית ומות יהושע.	כג	נאום יהושע ביחס לשמירת התורה והמצוות.
	כד	נאום פרידת יהושע, כריתת הברית ומות יהושע.

פרק א

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ט	נבואתו הראשונה של יהושע וחיווקו על ידי ה'.
י-יא	ציווי יהושע לשוטרים: להודיע לעם להתכונן למעבר הירדן.
יב-יח	דברי יהושע לשבטי ראובן, גד וחצי המנשה.

כהקדמה ללימוד הפרק חשוב ללמוד עם התלמידים את חומש במדבר פרק כ פסוקים ז-יג – חטא משה בהכאת הסלע ובגזרת ה' שלא יוכל להיכנס לארץ, וכן על מות משה, הנזכר בחומש דברים פרק לד. נזהה עם התלמידים שמשה הוא עבד ה', ויהושע הוא משרתו הנאמן המלווה אותו לאורך כל תקופת ההליכה במדבר. ניתן לערוך עם התלמידים בכיתה דיון ולנסות לזהות את התכונות ההופכות אותו מתאים לתפקיד. נראה כי מכיוון שהוא משרתו של משה, הוא נמצא אתו כל הזמן, ולמד ממנו איך צריך להתנהג מנהיג. נלמד שיהושע הוא מפקד שכבר נלחם בעמלק.

כן ניתן להכין עם התלמידים רשימת תכונות הנדרשות ממנהיג, ולראות אילו מהן יש ליהושע, המסייעות לו להיות מתאים לתפקיד ההנהגה. עם כל זאת חשוב להדגיש לתלמידים כי בחירת יהושע למנהיג היתה בחירתו של הקב"ה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: קַח לָךְ אֶת יְהוֹשֻעַ בֶּן נּוּן, אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ, וְסָמְכָתָ אֶת יָדָךְ עָלָיו" (במדבר כז יח).

בהמשך נראה את הבטחת ה' ליהושע – שהוא יהיה אתו כפי שהיה עם משה. נזהה עם התלמידים את הביטוי החוזר "חֶזֶק וְאַמֵץ". ננסה להבין מדוע חוזר ה' על ביטוי זה מספר רב של פעמים – דבר המלמד אולי על החשש להיכנס לתפקיד חדש ולקחת אחריות כבדה. זו הזדמנות לדבר עם התלמידים על החשש מפני משימה חדשה או תפקיד חדש, ולנסות לדון עמם כיצד ניתן להתמודד עם חששות אלו, כגון הכרה בערך עצמך, הידיעה שאם נבחרת אז כנראה סומכים עליך וחושבים שאתה מסוגל.

נזהה עם התלמידים את התנאי שמציב הקב"ה על שמירת חוקי התורה, ונראה כי הליכה בדרך ה' היא הערובה להצלחה.

בהמשך הפרק נלמד על ההכנות לקראת מעבר הירדן. חשוב ללמד את בקשת שבטי ראובן וגד – להתנחל בעבר הירדן המזרחי, ואת התנאי שהתנה אתם משה: אם יעברו חלוצים לפני בני ישראל בכיבוש הארץ, בקשתם תתמלא. ניתן להתעכב על המילה "חלוץ" ומשמעותה. ניתן לברר עם התלמידים אם נתקלו במילה זו בהקשרים אחרים, ולהסביר כי חלוץ הוא מי שנחלץ למשימה, הוא הפורץ ראשון לכיוון שער היריב בכדורגל, וחלוצי ההתיישבות הם אלו שעלו ראשונים לארץ וכדומה. נראה כי יהושע מזכיר לשבטים אלה את ההתחייבות שנתנו למשה – לעבור חלוצים לפני העם בתמורה להסכמתו שיקבלו נחלה בעבר הירדן המזרחי. זו הזדמנות לדבר עם התלמידים על המחויבות לקיים הבטחות.

פרק ב

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ז	יהושע שולח שני מרגלים ליריחו.
ח-כא	הצלת המרגלים על ידי רחב.
כב-כד	חזרת המרגלים לעבר הירדן המזרחי.

יהושע שולח שני מרגלים לרגל ביריחו. חשוב לזהות עם התלמידים את מקומה של יריחו, ולהבין מדוע נשלחו המרגלים דווקא ליריחו הממוקמת בכניסה לארץ. ניתן להסביר עלי פי דברי פרופסור יהודה אליצור: "במקרה דנן הבטיח אפוא יהושע לעצמו את הקשר בין אוכלוסי ישראל (והצבא שהופקד, בלא ספק, לשמרם), שנשארו בעבר הירדן, לבין צבאות ישראל המתקדמים מערבה. מאידך, ניתן את הקשר בין יושבי כנען (שנטו אחר כך להתאחד ולהיעזר זה בזה מול יהושע) לבין בעלי ברית אפשריים בעבר הירדן (גם עמון ומואב ומדין התאחדו בשעתם)". נלמד כי המרגלים מגיעים לביתה של רחב. חשוב שלמורה תהיה תשובה מוכנה לתלמידים שישאלו מה משמעות הביטוי "רחב הזונה". מכיוון שלשאלה זו תשובות פרשניות שונות, ינהג כל מורה לפי השקפתו ודרכו החינוכית, ולא נקבע כאן קביעה אחת כהוראה לרבים לגבי התשובה המתאימה.

מלך יריחו שומע שהמרגלים הגיעו לביתה של רחב ושולח אליה שליחים. היא מחביאה את המרגלים בערמת הפשתים שעל גגה ואומרת לשליחי מלך יריחו שהמרגלים כבר יצאו מביתה, אף מייעצת להם לרדוף אחריהם לכיוון הירדן. ננסה לברר עם התלמידים כיצד, לפי דעתם, הרגישו המרגלים בזמן שהתחבאו בפשתי העץ? זו הזדמנות לדון עמם על דרכי התמודדות עם פחדים, ולהסביר להם שפחד הוא רגש טבעי שמטרתו להגן עלינו מפני פגיעה.

נלמד כי שליחי מלך יריחו נועלים את העיר וכן סוגרים את מעברות הירדן, כדי שהמרגלים לא יצליחו לחזור. כאן המקום לדון עם התלמידים מהן הסיבות לכך שרחב מסייעת למרגלים. רחב מבינה כי עם ישראל עתיד לכבוש את הארץ, והיא מנסה להציל את עצמה ואת משפחתה. ואכן, נלמד כי רחב פונה למרגלים ומספרת להם שיושבי הארץ מפחדים מפניהם, לאחר ששמעו על קריעת ים סוף ועל שהכו את שני מלכי האמורי שבעבר הירדן המזרחי, סיחון ועוג. היא מבקשת מהם שבזכות החסד שעשתה אתם הם יצילו אותה ואת משפחתה. זו הזדמנות לדון עם התלמידים בנושא של גמול טובה תחת טובה. ניתן לבקש מהתלמידים כי ישתפו באירועים, שבהם גמלו גמול זה.

המרגלים מסכימים לבקשת רחב, אך מציבים שלושה תנאים: 1. שלא תגלה לאיש שהם היו בביתה; 2. שתתלה חוט בצבע אדום בחלון שממנו היא תוריד אותם אל מחוץ לעיר; 3. שתאסוף לביתה את כל משפחתה. והם נשבעו לה שלא יפגעו במי שבביתה, וכפי שמסביר רלב"ג: "ואם תגיד את דברינו זה - באופן שימלטו שאר יושבי העיר בזה הבית כשתודיעי להם שכבר נשבעו להחיות הנמצאים בו לא תקשרנו שבועתנו להחיותם". כלומר הם מבטיחים לה להציל רק את משפחתה ולא אנשים נוספים מיריחו. חשוב לדון עם התלמידים בכיתה על הסיבות לתנאים אלו.

רחב, הגרה בבית הצמוד לחומת העיר, מורידה את המרגלים בעד החלון, ואומרת להם לברוח לצד מערב ולהסתתר שם במערות במשך שלושה ימים. ננסה לברר עם התלמידים את הסיבה לכך. נראה כי היא שולחת אותם דווקא למקום שבו הרודפים לא יחפשו אותם, מכיוון שהם ינסו לתפוס אותם בדרכם בחזרה למחנה ישראל מעבר לירדן. היא ממליצה להם להסתתר שם שלושה ימים עד שהרודפים יתיאשו ויפתחו את מעברות הירדן, ואז הם יוכלו לחזור למחנה ישראל ללא חשש.

לאחר שלושת הימים, שבהם התחבאו המרגלים בהרים בסביבות יריחו, הם חוזרים לעבר הירדן המזרחי ומספרים ליהושע על פחדם של יושבי הארץ מפניהם, ולכן מסקנתם כי אין מה לחשוש מפני תושבי הארץ. "כִּי נָתַן ה' בְּיָדֵנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נִמְגְּוָה כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ". אם התלמידים מכירים את סיפור המרגלים בחומש במדבר, ניתן להשוות את סיפור מרגלי יריחו לסיפור זה ולראות שלמעשה יש פה תיקון של חטא המרגלים: מרגלי יריחו חוזרים ומעודדים את העם - בניגוד לדברי המרגלים בחומש במדבר, שהפחידו את העם.

פרק ג

הנושאים שנלמד בפרק

הנושא	הפסוקים
המסע אל הירדן.	א
ציווי השוטרים ודברי יהושע אל העם.	ב-ו
דברי חזקיהו של ה' ליהושע.	ז-ח
נס כריתת מי הירדן הוא ההוכחה שה' אתם, ושהוא ינחילם את הארץ.	ט-יג
המסע אל הירדן ומעבר בני ישראל את הירדן.	יד-יז

בפרק נלמד כי עם ישראל יוצא מהשיטים ומגיע אל הירדן, שם הם חונים במשך שלושה ימים. ניתן לדון עם התלמידים על התחושות של העם לקראת מעבר הירדן והכניסה המתוכננת לארץ. ניתן לבקש מהם לצייר או להציג בכל דרך שיבחרו את הרגשתם.

נראה כי השוטרים עוברים במחנה ומודיעים שהכוהנים יישאו את ארון הברית ויתחילו לצעוד לכיוון הירדן. על בני ישראל להתקדם אחריהם, אך עליהם לשמור על מרחק של אלפיים אמה מהארון. זו הזדמנות ללמידה תוך התנסות ומדידה של התלמידים להבנת המושג "אמה", מדוע הוא נקרא כך, וכן לאמוד בסביבה המוכרת להם מרחק הקרוב לאלפיים אמה.

נלמד כי ה' אומר ליהושע שעליידי נס מעבר הירדן יידעו כולם כי הוא המנהיג ושה' אתו, כפי שהיה עם משה ובקע לו את ים־סוף. לכן גם אופן הנס דומה לבקיעת ים־סוף כפי שנעשה למשה. ניתן להביא את דבריו של הרב יגאל אריאל בספרו עוז וענווה המסביר כך: "בתוך הירדן נכרת ברית מחודשת לדור באי הארץ שלא זכו להיות בים סוף". חשוב לערוך טבלה ולהראות לתלמידים מה המשותף ומה השונה בין שני אירועים אלו. המשותף לשני האירועים שהמים נבקעו בצורה נסית ובני ישראל חצו במקום יבש מצד לצד; והשוני - שבבקיעת ים־סוף נבקע הים לאחר שמשה הניף את מטהו, ואילו הירדן עצר זרימתו כאשר רגלי הכוהנים נגעו במים. ים־סוף נבקע לשניים, ואילו מי הירדן עמדו נד אחד, ומהצד השני המשיכו המים בזרימתם לים המלח. יהושע מחזק את העם ואומר להם שלאחר שיראו את נס מעבר הירדן, הם יידעו שה' אתם והוא יוריש את יושבי הארץ מפניהם.

נלמד כי כאשר נגעו רגלי הכוהנים נושאי ארון הברית במי הירדן, נעצרו המים הזורמים מצפון לדרום ועמדו כקיר, ואילו המים הזורמים דרומה לכיוון ים המלח המשיכו בזרימתם. כך יכלו בני ישראל לעבור את הירדן ביבשה. חשוב להראות לתלמידים במפה היכן המקום המשותף, שבו חצו ישראל את הירדן, וכן היכן ממוקמת העיר אדם, שבקרבתה נעצרו מי הירדן ועמדו כנד אחד. ניתן להסביר לתלמידים שים המלח הוא המקום הנמוך בעולם, ולכן מי הירדן, שזורמים ממקום גבוה לנמוך, זורמים מהכנרת אליו.

פרק ד

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ח	הציווי לקחת שתי־עשרה אבנים מהירדן למלון בגלגל.
ט	הקמת שתי־עשרה אבנים נוספות במקום חציית הירדן.
י-יט	חציית בני ישראל את הירדן בי' בניסן.
כ-כד	הקמת שתי־עשרה האבנים בגלגל.

בפרק נלמד כי יהושע מצווה לקחת שתי־עשרה אבנים מהמקום שבו עומדים הכוהנים בירדן כדי להקים מהן מצבה בגלגל – זכר לנס כריתת מי הירדן. חשוב להדגיש לתלמידים כי יש שתי סיבות לדבר: האחת – לדור הבנים, כדי לזכור את הנס שעשה הקב"ה לישראל עם כניסתם לארץ; והשנייה – תזכורת לגויים על עוצמתו של ה' אלוקי ישראל.

מלבד אבנים אלו הקים יהושע מצבה משתי־עשרה אבנים נוספות בירדן במקום חצייתו. ננסה לזהות עם התלמידים את הסיבה לכך, ונראה כי מטרת אבנים אלו לסמן את מקום התרחשות הנס. ניתן לערוך דיון בכיתה: כיצד אנו נוהגים כיום לציין מקומות שבהם התרחשו אירועים חשובים? ניתן להביא לכיתה תמונות של אתרים, כגון "בית העצמאות" – הבניין שבו הכריז דוד בן־גוריון על הקמתה של מדינת ישראל בה' באייר תש"ח, חצר תל־חי, דגל הדיו באילת, עמק הבכא ברמת הגולן ועוד. ניתן להכין עם התלמידים שלט, המתאר את אירוע מעבר הירדן, ולהניח אותו בסמוך לאבנים המציינות את מקום המעבר.

נלמד כי בני ישראל חוצים את הירדן בי' בניסן. נזהה עם התלמידים כי בראש העוברים את הירדן היו ארבעים אלף לוחמים משבטי ראובן, גד וחצי מנשה, שהבטיחו למשה שיעברו חלוצים לפני בני ישראל, לאחר שהסכים לתת להם נחלה בעבר הירדן המזרחי, כפי שביקשו. זו הזדמנות לדבר עם התלמידים על חשיבות קיום הבטחות. ניתן לבקש מהתלמידים להפוך לכתבים צעירים ולסקר את אירוע חציית הירדן, לתאר את רגשות העם, את סדר המעבר ועוד.

נלמד כי לאחר שסיימו כל ישראל לחצות את הירדן, יצאו הכוהנים מהירדן, ומי הירדן חזרו לזרום כבתחילה.

פרק ה

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א	עמי כנען מפחדים מפני בני ישראל.
ב-ט	ברית המילה בגלגל.
י-יב	פסח בערבות יריחו והפסקת המן.
יג-טו	יהושע פוגש את שר צבא ה'.

בפרק נלמד כי לאחר שנודע למלכי האמורי שבני ישראל חצו את הירדן, הם מפחדים מאוד. זו ההזדמנות לדבר עם התלמידים על הסיבות לפחדם: הם חוששים שבני ישראל ישתלטו על ארצם, ומפחדים מעוצמתו של הקב"ה, שראו בנס חציית הירדן.

ה' מצווה את יהושע לקחת סכינים העשויות מאבני צור חדות ולמול את בני ישראל. להמחשה ניתן להביא לכיתה תמונות של כלים העשויים מאבן צור ולהראות או להקרין אותן. כן ניתן לדבר עם התלמידים על ברית המילה ולהיזכר בברית המילה של אברהם אבינו, שעליה למדו בחומש בראשית. חשוב להסביר לתלמידים כי מכיוון שאסור לערל לאכול מקורבן הפסח, ומכיוון שכל אלו שנולדו במדבר לא היו נימולים (כי לא ניתן למול בתנאי המדבר), חייבים למול כעת את כל מי שנולד שם. חשוב להזכיר להם, כי הפעם הקודמת שנימולו כל בני ישראל היתה במצרים לפני אכילת קורבן הפסח ביציאת מצרים.

נלמד כי המקום שבו נערכה הברית נקרא "גלגל", מכיוון שבמקום זה אומר ה': "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם". כאשר נכנסו בני ישראל לארץ, הוסרה החרפה שבדברי המצרים - שהקב"ה לא מסוגל להכניס את ישראל אל הארץ, כפי שטוען משה לפני הקב"ה: "למה יאמרו מצרים לאמר: בָּרָעָה הוֹצִיאָם לְהָרֵג אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלֵּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה". כמו כן ניתן להביא את דברי הרב אריאל בספרו עוז וענווה: "המילה מבדילה את ישראל מן העמים, ולא יצאו ישראל ממצרים עד שמלו. לכן חזר יהושע וכתר ברית עם ישראל בשערי הארץ כאשר העם נעשה בן חורין בכל המובנים, והסיר ממנו את החרפה הכפולה, חרפת הגלות וטומאת מצרים הנמשכת ממצרים". ניתן לדון עם התלמידים במשמעות הביטוי "גלותי את חרפת מצרים": לָגַל=להסיר. ניתן להעמיק ולחפש ביטויים דומים המוכרים לתלמידים, כמו "וַיִּגָּל [יַעֲקֹב] אֶת הָאָבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר", וכדומה.

נזוהה כי בגלגל חגגו בני ישראל את חג הפסח. הם מקריבים את קורבן הפסח בי"ד בניסן בערב, וחוגגים את חג הפסח בט"ו בניסן. זו הזדמנות ללמוד עם התלמידים על הלכות הקרבת קורבן הפסח והלכות החג, המצה והמרור המוכרים לתלמידים מהבית, ולבקש מהם לשתף במנהגים משולחן הסדר המשפחתי שלהם.

למחרת, בט"ז בניסן, הם אוכלים מתבואת הארץ, ואז אין צורך במן, והוא פסק מלרדת.

בהמשך הפרק נלמד כי יהושע פוגש את שר צבא ה', וזה אומר לו: "שָׁל נַעֲלֶךָ מֵעַל רִגְלֶךָ, כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קָדֹשׁ הוּא". ננסה לברר עם התלמידים מהיכן המשפט הזה, ונזוהה כי הוא נאמר גם למשה במעמד הסנה. נדון בכיתה מדוע נאמר משפט זה גם ליהושע, וננסה להביא את התלמידים לגלות בעצמם כי מטרת הדבר להראות, שיהושע הוא המנהיג שנבחר עלי ידי ה' להנהיג לאחר מות משה, והוא עמו כפי שהיה עם משה.

פרק ו

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א	אנשי יריחו מפחדים מפני בני ישראל ונסגרים בעיר.
ב-ה	ה' מבטיח ליהושע שינצחו את יריחו באופן נסי.
ו-י	יהושע מצווה את הכוהנים ואת העם כיצד לנהוג.
יא-יד	העם מקיף את יריחו במשך שישה ימים.
טו-יט	היום השביעי.
כ-כא	נפילת החומה ולכידת העיר.
כב-כה	הצלת רחב ומשפחתה ושרפת העיר יריחו.
כו	הקללה למי שיבנה את יריחו.

בפרק נלמד על עם ישראל המגיע ליריחו. העיר מוקפת חומה ושעריה נעולים. נעמוד עם התלמידים על הביטוי: "וְיִרְיָחוֹ סָגְרָת וּמִסְגָּרָת". ניתן להסביר על-פי פירוש רד"ק: "סוגרת ומסוגרת - סוגרת אנשיה בתוכה שלא יצא אדם מן העיר ומסוגרת שלא יכנס אדם בתוכה", דהיינו אין יוצא ואין בא מהעיר ואלה; או על-פי פירוש מצודת דוד: "סגרת ומסגרת - מעולם [תמיד] היתה סגורה בדלתים ובריח ועתה הוסיפו לסגרה עוד מפני ישראל". כלומר מפחד בני ישראל הוסיפו סגירה נוספת. ניתן לבקש מהתלמידים לעצום עיניים ולדמיין כי הם עומדים בפני חומה גבוהה ועצומה, וכן לעורר דיון בכיתה ולהציע רעיונות באיזה אופן ניתן לכבוש את יריחו: בעזרת מצור, בעזרת כלי פריצה כמו סולמות, איל נגח ועוד? ניתן להביא לכיתה תמונות ולהראות או להקרין כיצד נראים כלי פריצה אלו, ומה היתרונות והחסרונות של כל שיטה. נראה כי הקב"ה מבטיח ליהושע שהוא ייתן ביד ישראל את יריחו ומלכה. הוא מצווה את יהושע להקיף את יריחו במשך שישה ימים, פעם אחת בכל יום, כאשר כוהנים נושאים את ארון ברית ה', ושבעה כוהנים נושאים שבעה שופרות לפני הארון. ניתן לתלמידים לכתוב את "פקודת המבצע" לקראת כיבוש יריחו.

נלמד כי בני ישראל מקיימים את דבר ה', וביום השביעי מקיפים את יריחו שבע פעמים, הכוהנים תוקעים בשופרות, העם מריע - ואז נופלות חומות יריחו. חשוב להראות לתלמידים כי אף שהמלחמה היא נסית, עם ישראל שותף עם הקב"ה, ויש דברים שעליו לעשות כדי להצליח להפיל את חומות העיר. ניתן להביא את דברי אברבנאל, המתייחס למספר שבע החוזר מספר רב של פעמים באירוע: שבעה ימים, שבעה כוהנים, שבעה שופרות ושבע הקפות. כותב אברבנאל: "שכבישת יריחו היא פועל אלוקי רצוני על דרך פלא ונס ממין הבריאה". האברבנאל משווה בין כיבוש יריחו לסיפור הבריאה כדי להראות את חשיבות כיבוש הארץ והתיישבות בני ישראל בה כבריאת העולם.

נלמד כי יהושע אומר לעם, כי לאחר נפילת החומות אסור לקחת משלל העיר, אלא צריך להקדיש את כל כלי המתכת לה'. ואכן, כך נעשה. זו הזדמנות לדבר עם התלמידים על משמעות ההקדש של החרם לה': מכיוון שהניצחון היה ניצחון אלוקי, שייך כל החרם לה' - או כפי שמובא במדרש רבה פרשה יד ה: "יהושע לימד לישראל מה שאמר הקדוש ברוך הוא: 'ראשית עַרְסְתֶּם חֶלֶה תְּרִימוּ תְּרוּמָה'. אמר יהושע: 'הואיל וכבשנו אותה תחילה, נקדיש את כל שללה לגבוה [לה']'".

בנוסף מדגיש יהושע כי עליהם לשמור על רחב ומשפחתה, כפי שהבטיחו לה המרגלים.

חשוב לפתח דיון בכיתה על חשיבות קיום הבטחות. ניתן לבקש מהילדים לספר על מקרים, שבהם הבטיחו להם דבר-מה ולא קיימו, ולשאול אותם על הרגשתם. חשוב גם להסביר כי אי-קיום ההבטחה עלול לגרום לחילול ה': עם ישראל מבטיח - אך לא מקיים.

נלמד כי שני המרגלים ניגשים לביתה של רחב ומצילים אותה ואת משפחתה. את יריחו שורפים, ואת כל המתכות מביאים לאוצר בית ה'.

יהושע נשבע וגוזר איסור לבנות את יריחו, וכי מי שיבנה את יריחו – בניו ימותו. ניתן לברר עם התלמידים מה, לפי דעתם, הסיבה לאיסור בנייתה מחדש של יריחו, ולראות כי השארת חורבות העיר תוכיח לכול שהיה נס אלוהי בכיבושה.

לסיום נבקש מהתלמידים לצייר בול לרגל הניצחון וכיבוש יריחו. בבול ניתן לתאר את הנס או האירועים שקרו בקרב.

פרק ז

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א	עכן מועל ולוקח מרכוש העיר יריחו.
ב-ה	המלחמה בעי.
ו-טו	יהושע פונה לה' ומתלונן על ההפסד במלחמה, ותגובת ה'.
טז-כא	עכן נלכד בגורל, לאחר שיהושע פונה אליו, ומודה במעילה.
כב-כו	השבתו של החרם ועונשו של עכן.

נפתח את הפרק בסיפור המעילה של עכן בחרם. למרות האיסור לקחת שלל במלחמת יריחו לוקח עכן בן פְּרָמִי משבט יהודה מהחרם. חשוב לנסות ולברר עם התלמידים מהי מעילה, ולשמוע מהם אם פגשו בעבר במילה זו ולהסביר: מעילה היא שימוש בחפץ, בהמה או כסף השייך או הוקדש לה'; ומעילה באמון – בגידה באמון הניתן לאדם. ניתן לברר עם התלמידים מה הם חושבים על המעשה של עכן, ולנסות ולברר אתם למה הדבר עלול להוביל.

בהמשך הפרק נלמד כי יהושע שולח שני מרגלים לעי – העיר הבאה שהתכוונו בני ישראל לכבוש. חשוב לזהות עם התלמידים את מקומה של העי במפה. המרגלים הולכים אל העי וחוזרים כשבפיהם תשובה שהעי היא עיר קטנה, ולכן אין צורך בכל העם, אלא די באלפיים או שלושת אלפים לוחמים בלבד. ניתן לעורר דיון בכיתה: מה צריך לעשות בעקבות דברי המרגלים? האם לשלוח רק את הכמות המצומצמת שמציעים המרגלים לשלוח – או כוח גדול יותר? נזהה עם התלמידים את תוצאות המלחמה כנגד העי, שבה הפסידו בני ישראל בקרב, ונסה לזהות מה הסיבות האפשריות להפסד: האם הזלזול באויב? או שמא חוסר מוכנות לקרב? ואולי קשור ההפסד למעילה בחרם? נראה כי יהושע נופל על פניו לפני ארון הברית ופונה בקריאה נרגשת לה' על שהוא לא מסייע לעם ישראל במלחמותיו. נזהה עם התלמידים כי חששו של יהושע הוא שההפסד יגרום לכך שיושבי הארץ יראו את תבוסתם ועלולים לצאת נגדם למלחמה וישמידו אותם.

נלמד את תשובת ה' ליהושע – שההפסד נגרם עקב המעילה בחרם: "חָטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם, וְגַם לָקְחוּ מִן הַחֶרֶם, וְגַם גָּנְבוּ וְגַם כָּחֲשׁוּ וְגַם שָׁמוּ בְּכַלֵּיהֶם". הוא מוסיף ואומר שאם לא ישמידו את החרם מקרבם, הם לא יצליחו לנצח במלחמות הבאות: "וְלֹא יָכֻלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹם לִפְנֵי אֲבִיהֶם, עַדָּהּ יִפְּנוּ לִפְנֵי אֲבִיהֶם, כִּי הָיוּ לְחֶרֶם, לֹא אוֹסִיף לְהִיטֵת עִמָּכֶם, אִם לֹא תִשְׁמְדוּ הַחֶרֶם מִקְרִבְכֶּם". כאן המקום לדון עם התלמידים על הסיבה לכך שכל העם נענש, כאשר לכאורה רק אדם אחד חטא ומעל בחרם. לאור פירושו של "מצודת דוד" נסביר: "חטא ישראל – אף שהאיש אחד חטא, מכל מקום על שלא שמרו זה על זה, מעלה עליהם הכתוב כאלו כולם חטאו". כלומר הבעיה המרכזית היא שאיש לא העיר לעכן על שלקח מהחרם, ולכן למעשה כולם שותפים לחטא.

ה' מצווה על יהושע לאסוף את העם למחרת, לקדשם ולהפיל גורל, ובו יתגלה מי מעל בחרם. ואכן, כך נעשה ובגורל עולה עכן משבט יהודה. יהושע פונה אליו ומבקש שיגיד בפני כולם מה עשה. ננסה לברר עם התלמידים מה הסיבה שיהושע מבקש מעכן להתוודות. נלך לאורו של רש"י ונראה כי יהושע הבין, שאם עכן יודה במעילה, יראו כולם כי הגורל אכן צדק, ולא היה זה רק מקרה; וכך יסכימו כולם גם לחלוקת הנחלות, שאף היא תהיה בגורל.

בהמשך נלמד כי יהושע שולח שליחים להביא את החרם, כדי שכולם יידעו שבגורל אכן עלה האשם האמיתי במעילה. לאחר מכן סוקלים אותו באבנים וקוראים למקום "עמק עכור". ננסה לברר עם התלמידים את משמעות המילה "עכור" – מלוכלך, ולברר אם הם מכירים את הביטויים "מים עכורים", "להעכיר את האווירה" וכדומה.

פרק ח

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ב	ציווי ה' ליהושע לצאת ולהילחם בעי.
ג-ט	דברי יהושע ללוחמים שבמארב.
י-יג	יהושע והעם יוצאים לקראת העי למלחמה.
יד-יז	מלך העי ועמו יוצאים להילחם כנגד בני ישראל.
יח-כט	מהלך המלחמה נגד העי.
ל-לה	מעמד הברכה והקללה בהר עיבל.

בפרק נלמד כי ה' אומר ליהושע לא לפחד מאנשי העי, מכיוון שהוא ייתן אותם בידיו. הוא אומר לו לקחת את כל הלוחמים ולצאת למלחמה נגד העי. כן אומר הקב"ה ליהושע שבמלחמה זו מותר לבני ישראל לקחת שלל.

נוזהה עם התלמידים את תכסיסי המלחמה שנוקט יהושע במלחמתו כנגד העי. הוא לוקח שלושים אלף לוחמים ושולח אותם בלילה למארב מאחורי העי. בבוקר לוקח יהושע חמשת אלפים לוחמים נוספים ושולח גם אותם לכיוון העי ומטיל עליהם להיות אורב. נלך לאורו של האלשייך הקדוש שמסביר כי האורב השני היה קרוב יותר לעי, מכיוון שהאורב הראשון מוקם במקום רחוק יותר כדי שיושביו העי לא יזהו אותו עקב גודלו, או כדי שיוכלו לסייע אם יותקפו על ידי יושבי העי בבוקר. כאשר רואים יושבי העי את מחנה ישראל, הם בטוחים שגם הפעם הם יביסו אותם בקרב, ולכן יוצאים מהעיר על מנת לרדוף אחריהם. יהושע ולוחמיו בורחים ומתרחקים, ולוחמי העי יוצאים מהעיר ורודפים אחריהם.

כאשר רואה יהושע שלוחמי העי התרחקו מהעיר, הוא מרים את הכידון שבידו ומסמן לאורב לצאת ממקום מחבואם ולהשתלט על העיר, ואכן כך עשו: נכנסו לתוך העיר ושרפו אותה. באותו רגע מפסיקים יהושע ולוחמיו את מנוסתם ומתחילים לרדוף אחרי לוחמי העי המבוהלים, שנלכדו בין שני המחנות של עם ישראל. כדי להבהיר את הנושא ניתן להכין עם התלמידים המחשה של הקרב: קבוצה אחת תהיה הלוחמים במארב, קבוצה שנייה תהיה הלוחמים שבראשותו של יהושע, וקבוצה שלישית תהיה לוחמי העי.

נלמד כי בני ישראל שורפים את העי ומכריתים את יושביה, אך את הבהמות והרכוש לוקחים שלל. את מלך העי תלו על העץ, ולקראת ערב הורידו את גווייתו, מכיוון שיש איסור מהתורה להלין נבלת אדם מת, כפי שנכתב בחומש דברים פרק כא פסוקים כב-כג: "וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפָּט מוֹת וְהוֹמָת וְתִלִּית אֹתוֹ עַל עֵץ, לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ, כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא". את גווייתו השליכו ליד שער העיר והקימו עליה גל אבנים גדול.

בהמשך הפרק נלמד כי יהושע בנה מזבח לשם ה' בהר עיבל. מזבח זה היה בנוי מאבנים שלמות שלא נחצבו בברזל. ננסה לברר עם התלמידים מה הסיבה לכך, ונראה כי האיסור מופיע בחומש שמות פרק כ פסוק כב: "וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי, לֹא תִבְנֶה אֹתָהּ גִזִּית, כִּי חֶרֶב הַנֶּפֶת עָלֶיהָ וְתַחֲלָלָהּ". וכפי שמסביר רש"י: "שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם. אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך". כלומר: מברזל מכינים כלי מלחמה המקצרים חיים, ואין ראוי להניף את הברזל על האבנים, שמהן נבנה המזבח, שתפקידו לכפר על חטאים ובכך להאריך את חיי האדם.

בסוף הפרק נלמד על ההכנות לקראת המעמד בהר גריזים והר עיבל. יהושע מחלק את העם: שבטי שמעון, לוי, יהודה, יששכר, יוסף ובנימין עומדים על הר הברכה – הר גריזים, ואילו שבטי ראובן, גד, אשר, זבולון, דן ונפתלי

עומדים על הר הקללה – הר עיבל, ושם עורכים את טקס כריתת הברית על־פי ציווי ה' למשה, כפי שנאמר בחומש דברים פרק יא: "וְהָיָה כִּי יֵבֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ, וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הָר גִּרְזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הָר עֵיבָל". ניתן להרחיב ביחס לפסוק: "וַיִּכְתֹּב שֵׁם עַל הָאֲבָנִים אֶת מִשְׁנֵה תּוֹרַת מֹשֶׁה". ולתת את הסברו של הרב יגאל אריאל בספרו עוז וענווה: "האבנים הביאו מסר מחייב והפכו בזמן כתיבת הברית לחומר כתיבה שעליו נכתבה התורה...חומר הכתיבה כאן היה אבנים טבעיות...הן בראשיתיות וחלק מהאדמה, וכתיבת התורה עליהן מחברת את התורה עם הארץ חיבור שלם".

פרק ט

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ב	מלכי כנען מתאחדים נגד עם ישראל למלחמה.
ג-טו	תחבולת יושבי גבעון וכריתת הברית אתם.
טז-כג	בני ישראל מגלים שהגבעונים הם מיושבי הארץ.
כד-כו	הגבעונים מסבירים ליהושע את הסיבה למעשיהם, ומקבלים על עצמם להיות חוטבי עצים ושואבי מים.

בפרק נלמד כי מלכי כנען חברו יחדיו כדי להילחם עם ישראל – מלבד תושבי עיר אחת: גבעון. נברר עם התלמידים מה הסיבות לכך שהגבעונים מנסים לכרות ברית עם ישראל במקום להילחם בם. הגבעונים, ששמעו על נפילת חומות יריחו ועל הפסד אנשי העי במלחמה כנגד ישראל, פחדו. הם יודעים שעם ישראל מצוה להשמיד את שבעת העמים שישבו בכנען, והחליטו לנהוג בעורמה. נסביר מהי עורמה – תחבולה, פעילות בדרך לא ישרה. ניזכר בנחש מחומש בראשית שאף עליו נאמר בראשית פרק ג: "וְהַנָּחַשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה". הגבעונים התחפשו לאנשים שהגיעו מארץ רחוקה כדי לכרות ברית עם בני ישראל, וכך לא יחשבו בני ישראל כי הם תושבי הארץ. נשאל את התלמידים: מה, לפי דעתכם, על הגבעונים לעשות כדי שיחשבו שהם באמת מארץ רחוקה? נלמד כי הם התחפשו, לבשו בגדים ישנים, נעלו נעליים מרופטות, שמו בתרמיליהם לחם יבש וישן, וגם כלי היין שלהם היו ישנים ומפוצצים. ניתן לשחק עם התלמידים משחק "אמת ושקר": כל תלמיד צריך לומר שני משפטים – אחד יהיה אמת והשני שקר – ועל תלמידי הכיתה להבדיל ביניהם.

נלמד כי הגבעונים מגיעים אל מחנה ישראל בגלגל, ומספרים ליהושע ולבני ישראל שהם שמעו על כוחו של הקב"ה – שהכה במצרים והכה את שני מלכי האמורי, סיחון מלך חשבון ועוג מלך הבשן – ולכן באו לכרות ברית עם בני ישראל. בנקודה זו כדאי לשאול את התלמידים: מה, לפי דעתכם, צריכים לעשות בני ישראל? נרשום את תשובותיהם על הלוח ונתייחס לכל אחת מהן. נראה כי בני ישראל היו צריכים לשאול את ה', ואכן נמתחה על כך ביקורת בפסוקים: "וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים מִצִּידָם, וְאֵת פִּי ה' לֹא שָׁאָלוּ".

בהמשך הפרק נלמד כי לאחר שלושה ימים גילו בני ישראל שהגבעונים אכן יושבים בארץ. נברר עם התלמידים: מה, לפי דעתכם, על עם ישראל לעשות? האם לבטל את הברית או להשאירה? ניתן לערוך דיון וכן לעשות הצבעה בכיתה, כדי לבדוק מה כל אחד חושב. נראה כי הם כועסים על הנשיאים שכרתו אתם ברית, אך נמנעים מלהורגם עקב השבועה שנשבעו להם. כדאי לעורר דיון בכיתה ולברר עם התלמידים מדוע. נלך לאורו של בעל "מצודת דוד": "שלא יקצוף ה' על ביטול השבועה", כלומר חששם של ישראל הוא מפני כעס הקב"ה על ביטול השבועה. זה המקום לדבר עם התלמידים שוב על משמעות קיום הבטחות, ומדוע בחומש במדבר פרק ל פסוק ג כה מקפידה התורה בענייני נדרים ושבועות: "אִישׁ כִּי יֵדֵר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבָעָה לְאִסֵּר אִסֵּר עַל נַפְשׁוֹ, לֹא יִחַל דְּבָרוֹ, כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה".

נלמד כי עונשם של הגבעונים היה שהם נהיו חוטבי עצים ושואבי מים. הם עצמם קיבלו על עצמם את הדין, כפי שאמרו ליהושע: "וְעַתָּה הִנֵּנוּ בְיָדְךָ, כְּטוֹב וְכַיֶּשֶׁר בְּעֵינֶיךָ לַעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשֵׂה".

פרק י

הנושאים שנלמד בפרק

הנושא	הפסוקים
מלך ירושלים מבקש מחמישה מלכים שיסייעו לו להילחם בגבעונים.	א-ה
הגבעונים פונים ליהושע שיסייע להם.	ו
המלחמה נגד חמשת המלכים.	ז-כז
מלחמות יהושע נגד ערי חמשת המלכים ונגד ערים נוספות.	כח-מג

בפרק נלמד כי כאשר שמע אדוני צדק מלך ירושלים שיהושע כבש את העי, ושהגבעונים, שהיו עם חזק, בחרו לכרות ברית עם ישראל במקום להילחם בהם, החליט להקים ברית עם מלך חברון, מלך ירמות, מלך לכיש ומלך עגלון. נזהה עם התלמידים את המקומות במפה. ברית זו שמה לה למטרה להילחם בגבעונים, שהעזו לכרות ברית עם ישראל במקום להילחם בהם. כדאי לדון עם התלמידים בכיתה: מה הסיבה, שבגללה יוצאים מלכים אלו למלחמה דווקא נגד יושבי גבעון – ולא נגד ישראל? נראה כי מטרתם להעניש את הגבעונים שהעזו לכרות ברית עם ישראל, כפי שכותב מלבי"ם: "כי אחר שכל המלכים התקבצו ויסכימו להילחם [כנגד ישראל] הנה פרעו [הגבעונים] חוק המדינה, ומזיקים אל הכלל, שיתנו עזר לאויביהם". כך יפחידו את כל תושבי הארץ לבל יעזו לכרות ברית עם ישראל, וישמרו על קואליציה מאוחדת נגד ישראל.

יושבי גבעון שולחים בקשת עזרה יהושע: "אל תרף ידי מעבדיך, עלה אלינו מהרה והושיעה לנו ועזרנו, כי נקבצו אלינו כל מלכי האמרי יושבי ההר". נעורר דיון בכיתה עם התלמידים: האם על עם ישראל לעזור לגבעונים? או אולי זו ההזדמנות להיפרע מהגבעונים על ששיקרו? נראה כי מצד אחד הם אכן שיקרו לבני ישראל, ואולי אף מגיע להם למות – אך מנגד כרת אתם עם ישראל ברית, ולכן יש צורך לעזור להם. ניתן אף לעשות בכיתה משפט ציבורי, ובו יושמעו הדעות השונות.

יהושע מכריע כי יש לעזור לגבעונים. הוא נענה לקריאתם ועולה עם צבאו מהגלגל. ניתן לברר עם התלמידים את הסיבה לכך. נראה, לאור הגמרא במסכת גיטין דף מו עמוד א, כי הסיבה היא מניעת חילול ה' – שלא יאמרו שעם ישראל לא מסייע למי שכרת עמו ברית. ה' מחזק את יהושע ואומר לו: "אל תירא מהם, כי בידיך נתתיים, לא יעמד איש מהם בפניך".

נלמד כי כדי להילחם במלכים נוקט יהושע כמה תכסיסי מלחמה, וננסה לזהות אותם עם התלמידים. הוא מארגן את צבאו בלילה, ובהפתעה תוקף את צבאם. גם ה' שותף בקרב: הוא משליך עליהם אבני ברד גדולות מהשמים, כאשר הם נסים במורד בית חורון. ניתן לעשות בכיתה "מטווח": להציב דמויות של מלכי כנען וצבאם, ולנסות ולהפיל אותם באמצעות כדורי נייר המדמים את אבני הברד שהשליך ה' מן השמים. בנוסף עוצר ה' את מהלך השמש בזמן קריאתו של יהושע: "שמש בגבעון, דום, וירח – בעמק אילון". כדאי לברר עם התלמידים מה מטרת פעולה זו. נראה כי דבר זה גורם שהשמש לא תשקע, וכך יתארך היום. כך מצליחים בני ישראל להכות את חמשת המלכים מכה רבה.

נלמד על תבוסת חמשת מלכי האמורי. הם נסים ומתחבאים במערה. כאשר נודע הדבר ליהושע, הוא מצווה לסתום את פי המערה באבנים גדולות ולהציב שומרים על פתחה. ננסה לברר עם התלמידים את הסיבה לכך, כלומר מדוע הוא אינו לוכד אותם מיד? נלמד כי מטרתו של יהושע להמשיך להילחם כדי להשמיד את צבאם של חמשת המלכים, ורק לאחר שיובס הצבא יתפנה יהושע לטפל בחמשת המלכים עצמם.

נלמד כי יהושע מוציא את חמשת המלכים מהמערה. הוא תולה אותם, ולקראת ערב מוריד אותם, משליך את גופותיהם למערה שבה הסתתרו, וסותם אותה באבנים. נראה כי הסיבה להורדת הגופות וקבורתן קשורה לציווי שלעיל בתורה בחומש דברים פרק כא פסוקים כב-כג: "וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֹטֵא מִשְׁפָּט מָוֶת וְהוּמָת וְתִלִּית אֹתוֹ עַל עֵץ. לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ, כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא, כִּי קָלִילֹת אֱלֹקִים תִּלּוּי, וְלֹא תִטְמֵא אֶת אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה". נסביר עלי פי פירוש רש"י: "זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו", כלומר בהלנת נבלת האדם, שנברא בצלם אלוקים, יש זלזול בכבוד ה'.

נסיים את הפרק בהראותנו כי יהושע ממשיך בכיבוש הארץ. הוא כובש את מקדה, לבנה ולכיש. חשוב להראות לתלמידים את המקומות האלו במפה. הוֹרֵם ומלך גזר ניסה לעזור למלך לְכִיש, אך יהושע כבש גם אותו. יהושע ממשיך וכובש את עגלון, חברון ודביר. חשוב להדגיש לתלמידים כי מחנה ישראל ישב בגלגל, משם יצא יהושע למלחמותיו ולשם גם חזר.

פרק יא

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ה	יבין מלך חצור מארגן מלחמה נגד עם ישראל.
ו	ה' מרגיע את יהושע.
ז-יט	יהושע יוצא למלחמה נגד מלכי הצפון.
כ	הסיבה לחיזוק לב מלכי הצפון.
כא-כב	הכרתת הענקים מהארץ – פרט לעזה, גת ואשדוד.
כג	חלוקת הארץ לנחלות.

בפרק נלמד כי יבין מלך חצור פונה לכמה מלכים ומארגן צבא גדול כדי לתקוף את ישראל. כדאי לברר עם התלמידים את משמעות המילה "וַיִּזְעְדוּ" – נקבצו יחדיו, ולראות שמילה זו באה מהשורש י'ע'ד – קבע מקום או זמן למטרה מסוימת, וכן "נועַד" – נקבע לצורך מסוים. נלמד עם התלמידים על תוכניתו של יבין מלך חצור, הנפגש עם המלכים הנוספים לצאת למלחמה כנגד ישראל. המלכים נערכים לקרב במי מרום. נזהה עם התלמידים את מקומן של חצור ודור, ונראה כי הלחימה עוברת צפונה.

נראה לתלמידים כי ה' מחזק את יהושע ואומר לו: "אַל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם, כִּי מִחֹר כָּעֵת הַזֹּאת אֶנֶכִּי נֹתֵן אֶת כָּל־הַלְלִים לְפָנַי יִשְׂרָאֵל". זו ההזדמנות לרענן את זכרונם של התלמידים ולברר: היכן בפרקים שעברו חיזק הקב"ה את יהושע? כן ננסה לברר מדוע זקוק יהושע לחיזוק זה. כדאי להסביר לתלמידים כי לכנענים היו כלי נשק מתקדמים – מרכבות – וחשוב להביא לכיתה תמונות ולהראות או להקרין להם תמונות או איורים שלהן. נדון עם התלמידים ביתרונות הצבאיים שמאפשר השימוש במרכבה: מהירות התנועה והיכולת לנייד את כלי הנשק ממקום למקום בשדה הקרב; הסתערות מרכבות על כוחות הרגלים מסוגלת לגרום להלם ושיתוק, והיא חלק מהלוחמה הפסיכולוגית. זו גם הסיבה לצייווי ה': "אֶת סוּסֵיהֶם תַּעֲקֹר, וְאֶת מִרְכָּבֹתֵיהֶם תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ". ואכן, כך נוהג יהושע: הוא מעקר את הסוסים ושורף את המרכבות. ניתן לערוך דיון בכיתה: מהי מטרת ציווי זה? נלך לאור פירושו של רלב"ג: "וַיִּצְוֶה לַעֲקֹר סוּסֵיהֶם וּלְשַׂרֵּף מִרְכָּבוֹתֵיהֶם שֶׁלֹּא יִקְחוּם יִשְׂרָאֵל וַיִּבְטְחוּ בָם בַּעֲנִין הַמִּלְחָמוֹת וּשְׁלֹא יֵאמְרוּ שִׂכְחָם וַעֲזָבוּ יָדָם עֲשֵׂה לָהֶם אֶת הַחֵיל, אֲבָל יִהְיֶה מִבְּטָחָם בָּה' יִתְבָּרַךְ, וַיִּתְּבָאֵר לָהֶם כִּי הוּא מִנְצַח הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה וְלֹא הֵם". כלומר הקב"ה לא רוצה שבני ישראל יחשבו שהם מנצחים בזכות כוחם, אלא יבינו שנצחונם הוא בזכות ה'. לכן הוא מצווה לעקר ולהשמיד את המרכבות שישראל לוקחים שלל. בהמשך נלמד כי יהושע שורף את חצור, מכיוון שיבין מלכה הוביל את המערכה כנגד ישראל, ואילו בשאר הערים לקחו ישראל שלל מהרכוש והבהמות.

נלמד כי מלבד הגבעונים, שכרתו ברית עם ישראל, שום עיר נוספת לא השלימה עם ישראל. ננסה לברר עם התלמידים: מדוע הדבר קורה? נזהה בפסוקים כי הסיבה לכך היא משום שה' חיזק את לבם כדי שילחמו עם ישראל ויושמדו: "כִּי מָצָא ה' הָיְתָה לְחֵזֶק אֶת לִבָּם לְקִרְאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם". ניתן לשאול את התלמידים אילו מקרים נוספים הם מכירים, שבהם הקשה הקב"ה את לבו של אדם כדי להענישו. נזכיר את פרעה מלך מצרים ואת סיחון מלך חשבון, שהקב"ה הקשה את לבו כדי שבני ישראל יכבשו את נחלתו: "וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשָׁבוֹן הַעֲבִירָנוּ בּוֹ. כִּי הִקְשָׁה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת רוּחוֹ וְאִמָּץ אֶת לִבָּבוֹ לְמַעַן תִּתֵּנוּ בְיָדָךְ כַּיּוֹם הַזֶּה", וכדי שתושבי הארץ הכנענים יפחדו מפני בני ישראל.

נלמד כי יהושע משמיד גם את כל הענקים – מלבד אלה שנשארו באזור שהיה תחת שליטה פלשתית, ואותם לא הורישו בני ישראל. חשוב לזהות עם התלמידים במפה את מקומן של ארץ פלשת ואת הערים אשדוד, אשקלון, עזה, גת ועקרון – חמש הערים המרכזיות של הפלשתים.

פרק יב

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ו	העמים שכבש משה בעבר הירדן המזרחי.
ז-כד	שמות שלושים ואחד המלכים שהכה יהושע.

בפרק נלמד את שמות המלכים, שהוכו על-ידי משה בעבר הירדן המזרחי – סיחון מלך האמורי ועוג מלך הבשן, שנחלתם ניתנה לשבטי ראובן, גד וחצי מנשה; ואת שמות שלושים ואחד המלכים, שהוכו על-ידי יהושע בן-נון בארץ כנען. מכיוון שבפרק זה אין צורך להעמיק, ניתן לנצל אותו ולזהות בו שמות של ערים מרכזיות, שבהן יפגשו התלמידים במהלך לימוד התנ"ך, וכן את מקומן במפה.

פרקים יג-טז עוסקים בחלוקת הנחלות בארץ.

בפרקים אלו מומלץ לתת לתלמידים משימה – הרכבת פאזל של מפת חלוקת השבטים – ולזהות את הערים המרכזיות שבכל נחלה. ניתן להכין פאזל גדול, לתלות אותו על הקיר בכיתה, ותלמידים יוכלו להרכיב אותו בזמנם הפנוי. כך יתרגלו את נושא הכרת הנחלות. בפרקים, שבהם יש אירועים מיוחדים מלבד תיאור הנחלות, מומלץ להתעכב וללמד אירועים אלו.

פרק יג

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ה	"הארץ הנשארת" – המקומות שעדיין לא נכבשו עלי ידי עם ישראל.
ו-ז	ה' מצווה לחלק את הארץ לנחלות לתשעה וחצי שבטים.
ח-יג	הנחלות שחילק משה לראובן, גד וחצי המנשה.
יד	שבט לוי לא מקבל נחלה.
טו-לב	נחלות ראובן, גד וחצי המנשה.
לג	שבט לוי לא קיבל נחלה, כי ה' הוא נחלתם.

בפרק נלמד כי יהושע מזדקן, וה' מצווה אותו לחלק את "הָאָרֶץ הַנִּשְׁאֶרֶת". חשוב להסביר לתלמידים את הביטוי "הָאָרֶץ הַנִּשְׁאֶרֶת" – דהיינו, את חלקי הארץ שעדיין לא נכבשו ולא חולקו לתשעת השבטים ולחצי שבט מנשה. מכיוון שהתלמידים לא למדו עדיין את חומשי במדבר ודברים, הם עדיין לא יודעים פרטים אלו, ולכן חשוב להסביר כי עד עכשיו כבשו בני ישראל בעבר הירדן המזרחי את נחלות שני מלכי האמורי – סיחון ועוג – ושבטי ראובן, גד וחצי מנשה קיבלו נחלות ממשה בעבר הירדן המזרחי.

כמון כן נזכיר לתלמידים כי שבט לוי לא קיבל נחלה, מכיוון שה' הוא נחלתו, דהיינו הם משרתי ה'.

פרק יד

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ה	חלוקת הנחלות לתשעה וחצי השבטים.
ו-יב	קָלֵב מבקש את חברון.
יג-טו	יהושע מעניק לקָלֵב את חברון.

בפרק נלמד כי אלעזר הכוהן ויהושע בן־נון מחלקים את הארץ. הארץ חולקה לשתיים־עשרה נחלות. ניתן לעורר דיון: מדוע דווקא לשתיים־עשרה? הרי בפרק הקודם ראינו ששבט לוי לא קיבל נחלה! נזוהה עם התלמידים כי מיוסף יצאו שני שבטים – אפרים ומנשה, כפי שלמדנו בחומש בראשית פרק מח בברכת יעקב ליוסף: "וְעַתָּה שְׁנֵי בְנֵיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֵלַיךְ מִצְרַיִם לִי הֵם, אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּאֹבְדֵי וְשֹׁמְעֵי יְהוָה לִי".

בהמשך הפרק נלמד על בקשתו של קָלֵב בן־יפונה מיהושע לקבל את חברון. מכיוון שהתלמידים לא למדו את חומש במדבר, כדאי לחזור אתם בקצרה על סיפור חטא המרגלים. ניתן להמחזיז אותו בכיתה או לתת לתלמידים לסדר את רצף האירועים בתמונות המתארות את האירוע. נלמד כי יהושע מקיים את הבטחת משה לקָלֵב ומעניק לו את חברון.

פרק טו

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-יב	גבולות נחלת שבט יהודה.
יג-יד	נתינת חברון לַכֶּלֶב.
טו-יט	עתניאל בן קנז כובש את קרית ספר.
כ-כג	שמות הערים שנכבשו בנחלת יהודה.

בפרק מתוארת נחלת שבט יהודה בדרום ארץ כנען.

נלמד על כָּלֶב בן־יִפְנֹה, שקיבל את קרית ארבע והוריש ממנה את שלושת הענקים שִׁשִּׁי, אַחִימָן וְתַלְמִי. זו ההזדמנות לחזור עם התלמידים על דמותו של כָּלֶב בעזרת פסוקים ומדרשים המתארים אותה, כמו המדרש המתאר את הליכתו של כלב לחברון להתפלל על קברי האבות - מדרש ילקוט שמעוני: "מלמד שפרש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות ואמר להם אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים"; וכן תיאור התמודדות כלב עם טיעוני עשרת המרגלים מוציאי דיבת הארץ בחומש במדבר פרק יג פסוק ל: "וַיֵּהָס כָּלֶב אֶת הָעָם אֶל מִשָּׁה וַיֹּאמֶר: עֲלֵה נַעֲלֶה וְיִרְשָׁנוּ אֶתָּה כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ"; ועוד.

בהמשך הפרק נלמד כי כָּלֶב מציע את בתו לאישה למי שיכבוש את קרית ספר. נזהה עם התלמידים כי עתניאל בן־קנז לוקח את המשימה, כובש את קרית ספר ומקבל את עכסה בת כָּלֶב לאישה. עכסה מבקשת מאביה מקורות מים - גולות, מעיינות - מכיוון שנחלתה צחיחה, ואכן כָּלֶב מעניק לה כמה מעיינות מים. זו הזדמנות לדבר עם התלמידים על חשיבות מקורות המים בעולם העתיק לשתייה ולהשקיה. חשוב לזהות עם התלמידים את מקורות המים, שבהם השתמשו בעולם העתיק, ולהביא תמונות של מקורות אלו: נחלים, מעיינות, בארות ובורות. נזכיר לתלמידים היכן למדנו על שימוש במקורות מים אלו: אברהם ויצחק חפרו בארות, אליעזר עבדו ויעקב מוזכרים ליד בארות ועוד.

פרק טז

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ד	גבולות נחלת בני יוסף.
ה-י	גבולות נחלת שבט אפרים.

בפרק נוהה את גבולות נחלת בני יוסף. חשוב להראות אותה לתלמידים במפה.

כן חשוב להפנות את תשומת לב התלמידים לכך, ששבט אפרים לא כבש בתחום נחלתו את כל שטחי הכנענים, ויושבי גזר הכנענים נשארו לשבת במקומם: "וְלֹא הוֹרִישׁוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּגִזְרֵהוּ, וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקֶרֶב אֶפְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". עם זאת הם היו משועבדים לעם ישראל: "וַיְהִי לָמָּס עֲבָדָה". חשוב להסביר לתלמידים את המושג "מָס עֲבָדָה" – פועלים שהעם המנוצח נותן לעם המנצח.

פרק יז

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ו	משפחות מנשה שקיבלו נחלה בארץ.
ז-יג	נחלת שבט מנשה.
יד-יח	בני יוסף מבקשים מיהושע נחלה נוספת.

הפרק עוסק בנחלת שבט מנשה. מנשה, בנו הבכור של יוסף, קיבל את הגלעד והבשן. את הגלעד כבשו מידי סיחון מלך האמורי, ואת הבשן – מידי עוג מלך הבשן, כפי שראינו בפרק יג. חשוב לזהות במפה עם התלמידים אזורים גאוגרפיים אלו.

בהמשך נלמד על בנות צלפחד. מכיוון שגם נושא זה עדיין לא נלמד, חשוב לספר את פרטי הסיפור בקצרה: בנות צלפחד ביקשו נחלה בארץ, מכיוון שאביהן מת ואין להן אחים יורשים. משה הקריב את משפטן לפני הקב"ה, ותשובתו היתה שאם אין בנים, מקבלות הבנות את הנחלה; אבל בני יוסף טענו, שכתוצאה מציווי זה הם עלולים לאבד את נחלת שבטם כאשר בנות צלפחד יינשאו לגברים משבט אחר, ואז תעבור נחלתן לשבטו של הבעל. כתוצאה מטענה זו מבהיר הקב"ה שעל בנות צלפחד להינשא רק בתוך שבטן, וכך לא יאבד שבט מנשה מנחלתו. חשוב להדגיש לתלמידים כי הבקשה לא נבעה מרצון להרבות בנכסים, אלא מאהבת הארץ, כפי שאכן מסבירים חז"ל את בקשתו של יוסף להיקבר בארץ, ולא במצרים.

נראה כי בני יוסף פונים ליהושע בבקשה שייתן להם נחלה נוספת, מכיוון שהם רבים, וכי יהושע מציע להם לכרות את היערות שבהרים, וכך להגדיל את נחלתם – או להילחם בכנענים. בני יוסף טוענים שלא מספיק להם השטח שבהרים, ובנוסף הכנענים חזקים ויש להם רכב ברזל, ולכן הם לא יצליחו להורישם. זו הזדמנות לחזור עם התלמידים על המושג "רכב ברזל" – מרכבה, ולזהות את חסרונה המרכזי: אי-יכולת לחימה באזורים הרריים.

פרק יח

הנושאים שנלמד בפרק

הנושא	הפסוקים
הקמת המשכן בשילה.	א
חלוקת נחלות לשבעת השבטים הנותרים.	ב-י
גבולות נחלת שבט בנימין.	יא-כ
הערים שבנחלת בנימין.	כא-כח

בפרק נלמד כי בני ישראל מתכנסים לשילה ובונים שם את המשכן. נזהה עם התלמידים את מקומה של שילה במפה. זו הזדמנות להרחיב עם התלמידים בנושא המשכן ולהסביר את הנמצאים בו - אוהל מועד וכלי הקודש: ארון הברית, שולחן לחם הפנים, מנורת הזהב, מזבח הקטורת, מזבח העולה והכיור. ניתן להביא לכיתה דגם של המשכן וכליו או תמונות ואיורים שלהם.

נראה עם התלמידים שבטי ראובן, גד וחצי מנשה קיבלו נחלה בעבר הירדן המזרחי; יהודה ואפרים קיבלו כבר את נחלתם מיהושע; ועדיין נשארו שבעה שבטים שלא קיבלו נחלה בארץ. יהושע מבקש שלושה נציגים מכל שבט שייצאו ויסתובבו בארץ, ויחזרו עם רשימה לחלוקת הארץ לשבעה חלקים. ואכן, יוצאים הנציגים וחוזרים ליהושע בשילה עם החלוקה המבוקשת.

נלמד כי יהושע מפיל גורל, וכל אחד משבעת השבטים הללו מקבל את נחלתו על־פיו. ניתן להפיל עם התלמידים גורל בכיתה או להכין פאזל של חלקי הארץ שעדיין לא נחלקו בגורל, להכין פתקים ובהם שמות השבטים שעדיין לא קיבלו את נחלתם - בנימין, שמעון, זבולון, יששכר, אשר, נפתלי ודן - ולנסות להתאים בין שם השבט לנחלתו.

פרק יט

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ט	הגורל השני: נחלת שבט שמעון שניתנה בתוך נחלת שבט יהודה.
י-טז	הגורל השלישי: נחלת שבט זבולון.
יז-כג	הגורל הרביעי: נחלת שבט יששכר.
כד-לא	הגורל החמישי: נחלת שבט אשר.
לב-לט	הגורל השישי: נחלת שבט נפתלי.
מ-מח	הגורל השביעי: נחלת שבט דן.
מט-נ	נחלת יהושע בן נון בתמנת סרח בהר אפרים.
נא	סיום חלוקת הנחלות.

בפרק מתוארת חלוקת הנחלות לשבעת השבטים. אין צורך ללמד את הפרק לעומק, אלא די לדעת את הפרטים הללו: הראשון שמקבל נחלה הוא שבט שמעון, ונחלתו היא בתוך נחלת שבט יהודה. בהמשך מקבל שבט זבולון את נחלתו, ולאחריו השבטים יששכר, אשר, נפתלי ולבסוף דן.

לאחר שסיימו לחלק את הנחלות לשבטים נתנו ליהושע בן נון נחלה בתמנת סרח בהר אפרים. זו ההזדמנות להזכיר כי יהושע וכלב היו המרגלים, שלא הוציאו את דיבת הארץ, ולכן זכו לנחלות בארץ.

פרק נ

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ו	הציווי להבדיל ערי מקלט ודין הרוצח בשגגה הבורח לעיר המקלט.
ז-ט	רשימת שש ערי המקלט (ערי המועדה).

בפרק נלמד על ערי המקלט. חשוב להסביר לתלמידים את משמעותן. ערי המקלט נועדו לאדם שרצח נפש בשגגה, ושתי מטרות להבדלתן: 1. כמקלט לרוצח בשגגה מפני גואל הדם; 2. כעונש על שלא נזהר והרג אדם. הרוצח בשגגה צריך להסביר לזקני העיר את הסיבה שהוא רוצה להיכנס לעיר המקלט, והם מאפשרים לו להיכנס; ואם מגיע גואל הדם, אסור להם להסגירו לידיהו. הרוצח בשגגה נמצא בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול.

חשוב להבהיר לתלמידים כי בעבר הירדן המזרחי הבדיל משה שלוש ערי מקלט: גולן בנחלת חצי שבט המנשה, בצר בנחלת שבט גד, וראמות בנחלת ראובן. כעת מצווה ה' להבדיל שלוש ערי מקלט בארץ כנען: את קדש בגליל בנחלת שבט נפתלי, את שכם נחלת שבט אפרים, ואת חברון בנחלת שבט יהודה. נזוהה עם התלמידים את מקומן על המפה, ונראה שהן בערך במרחקים שווים זו מזו כדי לקיים את ציווי ה' בחומש דברים פרק יט פסוקים ב-ג: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר ה' אלקיך נתן לך לרשתה. תכין לך דרך, ושלשת את גבול ארצך אשר ינחילך ה' אלקיך, והיה לנוס שמה כל רצח". וכפי שמסביר רש"י: "ושלשת את גבול ארצך – שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד השניה. וכן משניה, לשלישית. וכן מן השלישית, עד הגבול השני של ארץ ישראל".

ניתן ללמד את התלמידים ראשי תיבות, שייסיעו להם לזכור את שמות ערי המקלט: גר"ב חש"ק, שח"ק גב"ד.

פרק נא

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ג	בקשת ראשי אבות הלוויים לקבלת ערים ומגרשים ללוויים.
ד-ח	מספר הערים ומקומן שמקבלת כל משפחה משבט לוי.
ט-יט	שלוש-עשרה הערים שקיבלו הכוהנים בני אהרן.
כ-מ	שלושים וחמש ערי לווייה, שניתנו משבטי ישראל למשפחות קהת, גרשון ומררי.
מא-מג	ה' מקיים הבטחתו: נותן לבני ישראל את הארץ.

בפרק פונים ראשי אבות שבט לוי אל יהושע בן-נון, לפינחס בן אלעזר הכוהן ולראשי השבטים, ומבקשים לקיים את דבר ה': הוא הבטיח להם שיקבלו מכל שבט ושבט ערים אחדות לשבת בהן, מכיוון שאין להם נחלה משל עצמם.

יהושע מפיל גורלות, ויוצא שהכוהנים מקבלים שלוש-עשרה ערים; הלוויים ממשפחת קהת מקבלים עשר ערים; הלוויים ממשפחת גרשון מקבלים שלוש-עשרה ערים; והלוויים ממשפחת מררי מקבלים שתים-עשרה ערים.

נסכם עם התלמידים את מספר הערים, שקיבלו משפחות שבט לוי משבטי ישראל, ונמצא שסכומן ארבעים ושמונה.

פרק כב

הנושאים שנלמד בפרק

הנושא	הפסוקים
יהושע משחרר את שבטי ראובן, גד וחצי המנשה ומברך אותם.	א-ח
שבטי ראובן גד וחצי המנשה חוזרים לנחלותיהם ובונים מזבח על הירדן.	ט-י
תגובת שבטי ישראל על בניית המזבח.	יא-כ
תשובת בני ראובן, גד וחצי המנשה.	כא-כט
פינחס ונציגי השבטים מקבלים את תשובת שניים וחצי השבטים.	ל-לד

בפרק נלמד שיהושע קורא לשבטי ראובן, גד וחצי מנשה, ומשחרר אותם לחזור לנחלתם בעבר הירדן המזרחי, לאחר שקיימו את התחייבותם - סייעו לאחיהם בכיבוש הארץ. הוא מזהיר אותם לשמור את המצוות ומברך אותם. זו ההזדמנות נוספת לדבר עם התלמידים על קיום הבטחות. בני ראובן וגד אכן עמדו בהתחייבות שלקחו על עצמם: הם יצאו חלוצים לפני בני ישראל למלחמה על כיבוש הארץ, ולכן הם זוכים בנחלה שביקשו בעבר הירדן המזרחי.

בדרכם בחזרה לנחלתם בנו בני ראובן, גד וחצי המנשה בגלילות הירדן מזבח גדול בדמותו של המזבח אשר בשילה. כדאי לברר עם התלמידים: מה הסיבות האפשריות לבניית המזבח? נראה כי כאשר שמעו ישראל על בניית המזבח, חשבו שמדובר על מזבח לצורך עבודה זרה, ולכן התארגנו לצאת כנגדם למלחמה. בתחילה הם שולחים את פינחס הכהן ואתו עשרה נשיאי שבטים כדי לברר את הנושא. כאשר הם מגיעים, הם פותחים בתוכחה ומזכירים את עוון בעל פעור, שקרה בעבר הירדן המזרחי, ואת מעשה עכן שמעל בחרם, והעונש היה על כל ישראל. זו הזדמנות לדון עם התלמידים מהי הדרך ליישב בעיות ומחלוקות. כאן שולחים בני ישראל את מנהיגיהם לדבר ולברר עם אחיהם את פשר מעשיהם - ולא מתחילים מיד במלחמה.

נראה כי בני ראובן, גד וחצי המנשה מסבירים לפינחס ולנשיאים שמטרת בניית המזבח היא לא לצורך עבודה זרה, אלא כעדות לדורות הבאים שהם חלק מעם ישראל - אף־על־פי שהם גרים בעבר הירדן המזרחי - מכיוון שהמזבח בנוי בדמות המזבח שבשילה. פינחס והנשיאים מקבלים את תשובתם ומוסרים אותה לכל שבטי ישראל, ואלה מקבלים אותה וחוזרים לבתיהם.

פרק כג

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-ה	יהושע מכנס את כל ישראל לפני מותו.
ו-יא	יהושע קורא לעם להמשיך לשמור את דרך ה' גם לאחר מותו.
יב-טז	אם עם ישראל יעזוב את דרך ה', הם ייענשו ויגלו מהארץ.

בפרק נלמד כי יהושע מזדקן, ונוזהה עם התלמידים את הביטוי "בא בימים" - זקן. הוא מכנס את כל עם ישראל לנאום פרידה. ננסה לברר עם התלמידים: אילו דברים, לפי דעתם, עומד יהושע לומר לעם? נראה כי יהושע מזכיר לעם את עזרת ה' בכיבוש הארץ, וקורא לכל ישראל ומבקש מהם שימשיכו לשמור ולקיים את התורה ולהתרחק מהגויים ומהעבודה הזרה שלהם, כדי שהקב"ה ימשיך להיות אתם. הוא מזוהר אותם ואומר שאם ידבקו בגויים ובעבודה הזרה שלהם, הם יגלו מעל אדמתם. חשוב להדגיש בפני התלמידים כי שמירת מצוות התורה היא לא רק תנאי לכיבוש הארץ, אלא מעבר לכך: ההליכה בדרכי ה' היא תנאי להצלחת דרכם של בני ישראל. כמו כן חשוב להדגיש בפני התלמידים כי ה' השאיר בארץ גויים כדי לנסות בהם את ישראל. דבר זה יסביר את אירועי ספר שופטים שילמדו התלמידים בהמשך. כסיכום לפרק ניתן לבקש מהתלמידים לצייר או לתאר את המעמד.

פרק כד

הנושאים שנלמד בפרק

הפסוקים	הנושא
א-יג	סקירה שנותן יהושע לעם לפני מותו.
יד-טו	יהושע קורא לעם להמשיך לשמור את דרך ה'.
טז-יח	תגובת עם ישראל: "חֲלִילָה לָנוּ מֵעֹזֵב אֶת ה' לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים".
יט-כח	כריתת ברית מחודשת בין ישראל לה'.
כט-לג	מות יהושע וקבורתו בתמנת סרח; קבורת עצמות יוסף; ומות פינחס בן אלעזר הכהן וקבורתו בגבעת פינחס.

בפרק נלמד כי יהושע אוסף את כל ישראל לשכם. ננסה לזהות עם התלמידים אילו אירועים היסטוריים מזכיר יהושע בדבריו. נראה כי הוא מזכיר את בחירת אברהם והבאתו לארץ כנען, את הולדת יצחק, את הולדת יעקב, את הירידה למצרים ושליחת משה ואהרן כדי להוציא את ישראל משם, את הכאת המצרים ששעבדו את ישראל, את יציאת מצרים ואת הטבעת המצרים בים־סוף. כן הוא מזכיר את הכאת שני מלכי האמורי – סיחון מלך חשבון ועוג מלך הבשן – ואת ירושת ארצם, את קללת בלעם שהפכה לברכה, את מעבר הירדן ואת כיבוש יריחו ושאר עמי כנען.

יהושע קורא לעם ישראל לעזוב את אלוהי הנֹכר ולעבוד אך ורק את ה'. עם ישראל מקבל עליו את ה' ואומר ליהושע: "אֵת ה' אֱלֹהֵינוּ נַעֲבֹד וּבְקוֹלוֹ נִשְׁמָע". יהושע כורת ברית מחודשת בין עם ישראל לבין הקב"ה, ולאחר מכן שולח אותם איש־איש לנחלתו.

לאחר מותו נקבר יהושע בתמנת סרח אשר בהר אפרים. כדי לסכם כדאי לעשות בכיתה דיון ולדלות מהתלמידים את כל הידוע להם על יהושע. ניתן לבקש מהילדים להכין הספד או לכתוב מודעת אבל ליהושע.

בסוף הפרק נלמד כי עצמות יוסף נקברו בשכם, ופינחס בן אלעזר הכהן מת ונקבר בגבעת פינחס.